

GRIEKSE & ROMEINSE SAGEN

GUSTAV SCHWAB

GRIEKSE &
ROMEINSE
SAGEN

COMPLETE EDITIE

UITGEVERIJ HOLLAND - HAARLEM

INHOUD

Verantwoording

DEEL I: METAMORPHOSEN EN ANDERE KORTE SAGEN

13	Prometheus	58	Zethos en Amphion
16	Het mensdom	60	Prokris en Kephalos
17	Deukalion en Pyrrha	61	Aiakos
20	Io	63	Philemon en Baukis
24	Phaëthon	65	Arachne
26	Europa	67	Midas
30	Kadmos	68	Hyakinthos
32	Pentheus	69	Meleagros en de zwijnenjacht
35	Perseus	72	Atalante
40	Ion	73	Sisyphos en Bellerophon
46	Daidalos en Ikaros	75	Salmoneus
49	Tantalos	76	De Dioskouren
50	Pelops	78	Melampous
51	Niobe	80	Orpheus en Eurydike
54	Aktaion	82	Keyx en Alkyone
55	Prokne en Philomela		

DE ARGONAUTEN

85	Iason en Pelias	101	Iason en Medeia
86	De Argonauten varen uit	104	Iason vervult de opdracht van Aietes
87	De Argonauten op Lemnos		
89	De Argonauten in het land der Dolionen	105	Medeia rooft het Gulden Vlies
90	Herakles blijft achter	107	De Argonauten vluchten met Medeia
91	Polydeukes en de Bebrykenkoning	109	De terugkeer van de Argonauten
92	Phineus en de Harpijen	112	De achtervolging van de Kolchiërs
94	De Symplegaden		
97	Iason in het paleis van Aietes	113	Het laatste avontuur van de helden
98	Medeia en Aietes		
99	De raad van Argos	116	Iasons einde
100	Medeia belooft de Argonauten haar hulp		

HERAKLES

120	Geboorte en jeugd van Herakles	130	De Stymphaliden
		131	De stier van Kreta
121	De opvoeding van Herakles	131	De merries van Diomedes
121	Herakles op een tweesprong	132	De tocht tegen de Amazonen
123	De eerste daden van Herakles	133	De runderen van de reus Geryones
124	Herakles' strijd tegen de Giganten	134	De appels van de Hesperiden
126	Herakles en Eurystheus	136	Kerberos, de helhond
126	Het gevecht met de Nemeïsche leeuw	138	Herakles en Eurytos
		138	Herakles bij Admetos
127	De Hydra	141	Herakles in dienst van Omphale
128	De hertenkoe Kerynitis		
129	Het Erymantische everzwijn	143	De latere heldedaden van Herakles
130	De Augiasstal		

DE HERAKLIDEN

150	De Herakliden vluchten naar Athene	155	Eurystheus voor Alkmene
		156	Hyllos en zijn nakomelingen
151	Demophoön	158	De Herakliden verdelen de Peloponnesos
152	Makaria		
153	De reddende slag	159	Merope en Aipytos

THESEUS

161	Geboorte en jeugd van de held	169	De strijd tussen Lapithen en Kentauren
162	Theseus' tocht naar Athene		
164	Theseus in Athene	170	Theseus en Phaidra
164	Theseus bij Minos	172	Theseus op vrouwenroof
166	Theseus als koning	174	Theseus' einde
167	De Amazonenoorlog		
168	Theseus en Peirithoös		

OIDIPOUS

176	De vadermoord	183	Oidipous in Kolonos
178	Oidipous huwt zijn moeder	185	Oidipous en Theseus
179	De onthulling	186	Oidipous en Kreon
181	Oidipous en Iokaste boeten	186	Oidipous en Polyneikes
182	Oidipous en Antigone	187	Het einde van Oidipous

DE THEBAANSE OORLOGEN

189	Polyneikes en Tydeus bij Adrastos	199	Antigone en Kreon
190	De Zeven tegen Thebe	199	Haimon en Antigone
192	Het beleg van Thebe	200	Kreons straf
193	Menoikeus	201	De Argivische helden worden begraven
194	De bestorming van de stad	202	De Epigonen
196	De tweekamp der broeders	203	Alkmaion en de halsketting
198	Kreons besluit		

DEEL 2: DE TROJAANSE SAGEN

HET UITBREKEN VAN DE OORLOG

209	De stichting van Troje	227	Philoktetes wordt achtergelaten
211	Priamos, Hekabe en Paris	227	De Grieken overvallen Mysia
211	Het oordeel van Paris	230	Paris keert terug
213	De roof van Helena	231	De Grieken voor Troje
216	De Grieken		
219	Priamos ontvangt de Griekse afgezanten		
221	Agamemnon en Iphigeneia		

DE TOORN VAN ACHILLEUS

233	De strijd ontbrandt	278	De strijd om de muur
234	De overval van koning Kyknos	281	De strijd om de schepen
2325	Palamedes en zijn dood	284	De Grieken worden door Poseidon bijgestaan
236	Daden van Achilleus en Aias		
238	Polydoros	286	Hektor wordt door Apollo bijgestaan
241	De toorn van Achilleus		
245	Agamemnon stelt het volk op de proef	290	De dood van Patroklos
248	Paris en Menelaos	298	Het verdriet van Achilleus
252	Pandaros	300	Achilleus krijgt nieuwe wapens
253	De slag begint	303	Achilleus en Agamemnon verzoenen zich
254	Diomedes	305	De goden mengen zich in de strijd
259	Glaukos en Diomedes		
260	Hektor in Troje	308	De strijd tussen Achilleus en de stroomgod Skamandros
263	Tweekamp tussen Hektor en Aias	310	De strijd tussen de goden
265	Wapenstilstand	311	Achilleus en Hektor voor de poorten van Troje
266	De overwinning van de Trojanen	313	Hektors dood
269	Boodschap van de Grieken aan Achilleus	315	De lijkplechtigheid van Patroklos
271	Dolon en Rhesos	317	Priamos bij Achilleus
274	Tweede nederlaag van de Grieken	321	Hektors lijk in Troje

DE TROJAANSE OVERWINNING EN ONDERGANG VAN TROJE

323	Penthesileia	344	De dood van Paris
327	Memnon	346	De bestorming van Troje
331	De dood van Achilleus	348	Het houten paard
333	De dood van de grote Aias	353	De verwoesting van Troje
337	Het voorstel van de ziener	356	Menelaos en Helena - Polyxena
338	Neoptolemos	358	Onfortuinlijke thuisvaart
341	Philoktetes op Lemnos		

DEEL DRIE: DE LAATSTE TANTALIDEN

365	Agamemnons nageslacht	374	Orestes en de Eumeniden
367	Agamemnons einde	379	Iphigeneia in Tauris
369	Agamemnon wordt gewroken	384	De redding van Iphigeneia

DEEL VIER: ODYSSEUS

391	Telemachos en de vrijers	440	Gebeurtenissen in stad en paleis
396	Telemachos bij Nestor	441	Telemachos, Odysseus en Eumaios in de stad
398	Telemachos in Sparta	444	Odysseus als bedelaar in zijn eigen paleis
399	De samenzwering van de vrijers	445	Odysseus en de bedelaar Iros
401	Odysseus laat Kalypso alleen achter en lijdt schipbreuk	447	Penelope verschijnt voor de vrijers
403	Nausikaä	448	Odysseus wordt bespot
405	Odysseus bij de Phaiaken	449	Odysseus blijft bij Telemachos en Penelope
410	Odysseus vertelt over zijn omzwervingen	451	De nacht en de ochtend in het paleis
415	Odysseus vertelt verder	452	Het feestmaal
424	Odysseus beëindigt zijn vertelling	454	De wedstrijd met de boog
428	Odysseus neemt afscheid van de Phaiaken	454	Odysseus licht de herders in
428	Odysseus bereikt Ithaka	456	De wraak
431	Odysseus bij de zwijnenhoeder	459	De bestraffing van de maagden
433	Telemachos verlaat Sparta	460	Odysseus en Penelope
435	Gesprek met Eumaios	462	Odysseus en Laërtes
437	Telemachos komt thuis	464	Oproer in de stad
438	Odysseus maakt zich aan zijn zoon bekend	466	De overwinning van Odysseus

DEEL VIJF: AENEAS

471	Op zoek naar een nieuw vaderland	494	Aeneas zoekt hulp bij Euander
472	Italia, het land van belofte	496	Het schild van Aeneas
474	Storm en omzwervingen, de Harpijen	497	Turnus bij het Trojaanse kamp
475	Aeneas voor de kust van Italia	499	Nisus en Euryalus
476	Sicilia en het Cyclopenstrand, de dood van Anchises	501	Turnus' bestorming wordt afgeslagen
477	Aeneas strandt in Karthago	503	Aeneas keert in het kamp terug
479	Venus verschijnt aan haar zoon	504	Turnus doodt Pallas
481	Aeneas in Karthago	505	Juno redt Turnus, Aeneas velt Lausus en Mezentius
483	Dido en Aeneas	508	Wapenstilstand
484	Dido's liefde verblindt Aeneas	509	Volksvergadering bij de Latini
485	Aeneas verlaat op Jupiters bevel Karthago	510	De strijd ontbrandt opnieuw, Camilla sneuvelt
489	Aeneas in Italia	512	De vredebreuk
490	Aeneas krijgt Lavinia aangeboden	515	Aeneas wordt genezen, nieuwe strijd, bestorming van de stad
492	Juno wakkert de strijd aan	516	Aeneas zegeviert

DE GRIEKSE EN ROMEINSE MYTHOLOGIE

521	De hemelgoden	532	De oorsprong van de goden en de wereld
527	De watergoden		
528	De goden der aarde	534	Het leven na de dood
529	De goden van de onderwereld		
530	De religie van Grieken en Romeinen		

VERANTWOORDING

Voor deze vertaling van 'Sagen des klassischen Altertums' van Gustav Schwab is voor de namen van de onsterfelijken en de stervelingen in de Griekse sagen niet de veel gebruikte gelatiniseerde, maar de Griekse schrijfwijze gevolgd, hetgeen trouwens ook voor de oorspronkelijke uitgave geldt. Enkele afwijkingen van deze regel, zoals Apollo in plaats van Apolloon, waren uiteraard niet onvermijdelijk maar wel wenselijk met het oog op 'herkenbaarheid'.

Voor de Romeinse sage 'Aeneas' is voor de persoonsnamen de Latijnse schrijfwijze gevolgd daar deze sage voornamelijk op Romeinse bronnen berust. De goden dragen hierin natuurlijk hun Latijnse benaming.

Voor de spelling van aardrijkskundige namen is een dankbaar gebruik gemaakt van 'Westermanns Atlas zur Weltgeschichte', maar ook bij die spelling is voor enkele afwijkingen gekozen, zoals Delphi in plaats van Delphoi.

De vertaler

DEEL EEN

METAMORPHOSEN
& ANDERE
KORTE SAGEN

PROMETHEUS

Hemel en aarde waren geschapen: het meer klotste tussen haar oevers en de vis-
sen zwommen erin rond. In het luchtruim zongen de vogels en de aardbodem
krioelde van de dieren. Er ontbrak alleen een schepsel waarin de geest kon huizen
om van daaruit over de aarde te heersen. Toen betrad Prometheus de aarde, een
telg uit een oud door Zeus onttroond godengeslacht. Hij was een zoon van
Iapetos, de op aarde geboren zoon van Ouranos. Prometheus wist dat in de
aardbodem het zaad van de hemel sluimerde. Daarom nam hij wat leem, bevocht-
igde het met water uit de rivier en kneedde het tot een gestalte dat het evenbeeld
van de goden was, de heersers over de wereld. Om die kluit aarde te bezielen, nam
hij goede en slechte eigenschappen van de zielen der dieren en sloot die in de
borst van de mens in. Prometheus had onder de hemelbewoners een vriendin,
Athena, de godin van de wijsheid. Zij bewonderde de schepping van de
Titanenzoon en blies de halfbezielde gestalte de geest, de goddelijke adem in.
Zo ontstonden de eerste mensen en al gauw bevolkten ze de aarde in groten geta-
le. Gedurende lange tijd wisten ze niet hoe ze hun lichaam en de hun geschonken
goddelijke vonk moesten gebruiken. Hoewel ze konden zien, zagen ze niets; hoe-
wel ze konden horen, hoorden ze niets; ze liepen als droomgestalten rond en
wisten zich geen raad met de schepping. De kunst om uit rotsen stenen te hou-
wen, van leem dakpannen te bakken, van bomen balken te maken en van dat alles
huizen te bouwen, was ze niet bekend. Ze kropen als mieren in hun donkere
holen rond en merkten niet of het winter, voorjaar of zomer was. Ze deden alles
zonder inzicht. Toen nam Prometheus zijn schepsels onder zijn hoede; hij leerde
ze het opkomen en ondergaan van de hemellichamen waar te nemen, vond de
kunst van het tellen en het letterschrift uit, leerde hun dieren voor zich te laten
werken en als kameraden bij de arbeid te gebruiken. Hij leerde de paarden aan
teugel en wagen wennen en vond boot en zeil uit om de zeeën te kunnen bevaren.
Ook op alle andere terreinen van het leven gaf hij de mensen raad. In vroeger tij-
den kende men geen geneesmiddelen tegen ziekten, men kende geen zalven om
lijden te verlichten, noch heilzame spijzen. Doordat geneesmiddelen ontbraken,
stierven de zieken een ellendige dood. Daarom leerde Prometheus de mensen hoe
ze onschuldige geneesmiddelen moesten maken om daarmee ziekten te bestrij-
den. Ook onderrichtte hij ze in de kunst van het waarzeggen en verklaarde hun
voortekens en dromen, vogelvlucht en offerschouw. Hij liet ze onder de grond
kijken en het erts, het ijzer, het zilver en het goud ontdekken; hij leerde hun alle
kunsten kennen die het leven kunnen veraangenamen.
In de hemel heerste sinds kort Zeus met zijn kinderen. Hij had zijn vader Kronos
onttroond en het oude godengeslacht, waar ook Prometheus van afstamde, ten
val gebracht.
De aandacht van de nieuwe goden viel op het zojuist ontstane mensengeslacht.

Ze eisten van de stervelingen dat ze hen zouden vereren en beloofden hun daarvoor hun bescherming. In Mekone in Griekenland kwamen stervelingen en onsterfelijken bijeen om de rechten en de plichten van de mens vast te stellen. Op die bijeenkomst verscheen Prometheus als verdediger van zijn schepsels om te voorkomen dat de goden de stervelingen al te zware eisen zouden stellen voor de beloofde bescherming. Prometheus' slimheid bracht hem ertoe de goden te bedriegen. Hij slachtte in naam van zijn schepsels een grote stier en de onsterfelijken mochten kiezen welke helft zij wilden hebben. Hij had het offerdier in stukken verdeeld en twee stapels gemaakt: aan de ene kant lagen het vlees en de ingewanden, afgedekt met de huid en daarop de maag, aan de andere kant de kale beenderen kunstig verborgen onder het vet. En die laatste hoop was de grootste. Zeus, de alwetende godenvader, doorzag het bedrog en zei: 'Zoon van Iapetos, doorluchtige koning, goede vriend, hoe ongelijk heb je het offer verdeeld!' Prometheus meende al dat hij geslaagd was in zijn opzet, lachte in zichzelf en zei: 'Doorluchtige Zeus, grootste van de eeuwige goden, kies uw deel zoals uw hart u ingeeft!' Zeus voelde de woede in zich opstijgen, maar greep opzettelijk met beide handen in het blanke vet. Toen de kale beenderen bloot kwamen, deed hij net of hij het bedrog nu pas ontdekte en zei: 'Ik zie wel, vriend Iapetionide, dat je de kunst van het bedriegen nog niet hebt verleerd!'

Zeus besloot zich te wreken voor het bedrog van Prometheus en hij ontzegde de stervelingen het vuur, het laatste geschenk dat ze nodig hadden om in leven te kunnen blijven. Maar ook daar wist de slimme zoon van Iapetos raad op. Hij nam de met merg gevulde stengel van de reuzenvenkel, ging ermee op de langsrijdende zonnewagen af en stak de stengel daaraan in brand. Met die smeulende tondel kwam hij op aarde terug en al gauw sloegen de vlammen uit de eerste houtstapel naar de hemel. Zeus ergerde zich toen hij de lichtende gloed van het vuur zag. Hij realiseerde zich dat het vuur de mensen niet meer te ontnemen was. Hij gaf de vuurgod Hephaistos, die om zijn kunst bekendstond, de opdracht een stenen beeld van een mooi jong meisje te vervaardigen. Athena, die intussen jaloers op Prometheus was geworden, wierp een wit glinsterend gewaad over het beeld en omkranste het hoofd met verse bloemen en een gouden band, die Hephaistos ter wille van zijn vader kunstig met dierenfiguren had versierd. Hermes, de bode der goden, moest het liefvallige beeld de spraak geven en Aphrodite schonk het alle gratie. Zo had Zeus in de gestalte van het goede een boosaardig kwaad geschapen. Hij noemde zijn schepping Pandora. Dit betekent 'de door allen begiftigde', want alle onsterfelijken hadden het meisje een onheilbrengend geschenk voor de mensen meegegeven. Hij bracht de jonge vrouw naar de aarde, waar goden en stervelingen rondwandelden. Allen bewonderden de onvergelykelijke schoonheid van haar gestalte. Ze wendde zich echter tot Epimetheus, de argeloze broer van Prometheus⁴, om hem een geschenk van Zeus te overhandigen. Prometheus had hem gewaarschuwd nooit een geschenk van de Olympische Zeus aan te nemen, maar het onmiddellijk terug te sturen. Epimetheus dacht niet aan die waarschuwing, keek met welgevallen naar het mooie meisje en ontdekte het

kwaad pas toen het al geschied was. Want tot dat moment hadden de mensen onder leiding van zijn broer vrij van alle kwaad geleefd, vrij van zware arbeid, vrij van pijnlijke kwalen. Het meisje droeg in haar handen het geschenk, een gesloten vat. Bij Epimetheus gekomen, sloeg ze het deksel open en uit het vat rees het onheil als een zwarte wolk op en verspreidde zich bliksemsnel over de aarde. Er lag slechts één goede gave onder in het vat verborgen: de Hoop. Maar op last van de godenvader sloeg Pandora snel het deksel dicht, voor die goede gave kon ontsnappen en daarmee bleef de Hoop voor eeuwig opgesloten. Het kwaad verspreidde zich ondertussen in alle mogelijke vormen over de aarde, door de lucht en in de zee. Ziekten verbreidden zich onder de mensen, onzichtbaar en onhoorbaar, want Zeus had ze geen stem gegeven; koorts hield de aarde gevangen en de dood verhaastte zijn stap.

Daarna richtte Zeus zijn wraak op Prometheus zelf. Hij gaf zijn vijand in handen van Hephaistos en diens helpers Kratos en Bia (de Kracht en het Geweld). Die sleepten hem naar het onherbergzame Skythia en daar werd hij boven een ijzingwekkende afgrond aan een rotswand van de berg Kaukasus vastgeklonken (met ketens die zich niet meer lieten losmaken). Met tegenzin voltooide Hephaistos de opdracht van zijn vader, want in de Titatenzoon herkende hij een bloedverwant, een afstammeling van zijn overgrootvader Ouranos, een godentelg van gelijke afkomst. Maar de ruwe knechten, die de gruwelijke taak verrichtten, hoonden hem wegens zijn medelijdende woorden.

Zo moest Prometheus aan de troosteloze bergwand blijven hangen, rechtop, zonder te kunnen slapen en nooit in staat de moede knieën te buigen. 'Je klagen en zuchten zullen vergeefs zijn,' zei Hephaistos tegen hem, 'want Zeus is onverbiddeijk. Allen die nog maar kort heersen², zijn hardvochtig.' De marteling van de gevangene moest eeuwig of minstens dertigduizend jaar duren. Hoewel hij luid schreeuwde en de winden, golven, de almoeder Aarde en de allesziende zonnebaan tot getuigen van zijn pijn aanriep, bleef zijn verstand toch ongebroken. 'Wat het lot besloten heeft,' zei hij, 'moet hij dragen die geleerd heeft het ontembare geweld van de noodzakelijkheid in te zien.' Ook liet hij zich niet door de bedreigingen van Zeus overhalen om een nadere verklaring te geven van de duistere voorspelling dat de godenheerser door een nieuwe echtverbintenis³ ongeluk en verderf te wachten stonden. Zeus hield woord. Hij zond de geketende een adelaar die zich als dagelijkse gast te goed deed aan Prometheus' lever, die steeds weer aangroeide. Die kwelling zou voortduren tot er iemand verscheen, die in zijn plaats vrijwillig de dood wilde ingaan.

Na vele jaren van vreselijk lijden, kwam ten slotte ook voor de ongelukkige Prometheus de dag van de verlossing. Op een dag kwam Herakles langs op de weg naar de Hesperiden. Toen hij zag hoe de adelaar aan de lever van de ongelukkige vrat, legde hij knots en leeuwenhuid naast zich neer, spande zijn boog, liet de pijl los en schoot de wrede vogel van de gekwelde weg. Daarna maakte hij de ketenen los en nam de bevrijde met zich mee. Opdat echter aan de voorwaarde van de godenkoning voldaan zou worden, liet hij Prometheus' plaats innemen door de

Kentaur Cheiron, die bereid was voor hem te sterven; want tot dan was hij onsterfelijk geweest⁴. Opdat Zeus' vonnis toch geheel uitgevoerd zou worden, moest Prometheus voor altijd een ijzeren ring dragen waarin een stukje steen uit de Kaukasusrotsen was vastgeklonken. Zo kon Zeus zich erop beroemen dat zijn vijand nog altijd aan de Kaukasus was geketend.

¹Prometheus betekent 'die vooruit denkt', Epimetheus betekent 'die achteraf denkt'.

²Zeus had Kronos (Saturnus), zijn vader, en met hem de oude godendynastie ten val gebracht en zich met geweld van de Olympos meester gemaakt. Iapetos en Kronos waren broers, Prometheus en Zeus waren neven.

³Met Thetis. (Haar was voorspeld dat ze een zoon zou baren die sterker zou zijn dan zijn eigen vader. Daarom huwde Zeus haar later uit aan de sterfelijke held Peleus, die zij een zoon, Achilleus, schonk.)

⁴Zie Herakles, pagina 120

HET MENS DOM

De eerste mensen die door de goden werden geschapen, behoorden tot een gouden geslacht. Zolang Kronos (Saturnus) in de hemel heerste, leefden zij zonder zorgen en waren vrij van arbeid en kommer, net als de goden zelf. De aarde bood hun vruchten in overvloed; in sappige weiden graasden grote kudden en de mensen volbrachten rustig hun dagtaak. De kwalen van de ouderdom kenden ze niet en als ze sterven moesten, verzonken ze in een zachte slaap.

Toen de mensen van dit geslacht volgens de beschikking van het lot van de aarde waren verdwenen, werden ze vrome beschermgoden die, dicht in nevelen gehuld, over de aarde wandelden. Zij waren de schenkers van al het goede, de beschermers van het recht en de wrekers van alle onrecht.

Daarna schiepen de onsterfelijken een tweede mensengeslacht dat van zilver was; maar dit geslacht leek noch in lichaamsgestalte noch in karakter op het eerste. Wel honderd jaar deed een verwend, geestelijk nog onvolgroeid knaapje erover om onder de zorg van zijn moeder in het ouderlijk huis op te groeien en als hij eindelijk tot jongeman was gerijpt, restten hem nog maar enkele levensjaren. Onverstandige daden brachten deze mensen grote ellende, want ze konden hun hartstochten niet bedwingen en in hun overmoed misdroegen ze zich tegenover elkaar. Ook eerden zij niet meer de altaren van de goden met de verschuldigde offers. Daarom nam Zeus dit geslacht weer van de aarde weg; het beviel hem niet dat ze geen eerbied toonden voor de onsterfelijken. Toch hadden ook deze mensen nog zoveel goede eigenschappen in zich dat hun, na hun scheiden uit het leven, de eer ten deel viel als sterfelijke demonen op aarde te mogen rondwandelen.

Nu schiep vader Zeus een derde geslacht van mensen die van brons waren. Ze leken niet op de zilveren. Ze waren wreed, gewelddadig en kenden slechts oorlog. De een was er alleen maar op uit om de ander te krenken. Ze versmaadden de vruchten van het veld en voedden zich met het vlees van dieren; hun koppigheid was zo hard als diamant, hun lichaamsbouw monsterachtig van afmetingen.